

OMRINGD DOOR GOEDE VOORBEEDEN

De keuze van **Lia Gieling**, freelance curator / adviseur projecten kunst in de openbare ruimte

'Omringd door goede voorbeelden' is een project van Atelier Veldwerk (Rudy Luijters, Onno Dirker) 2006/2007

INFORMATION PLAZA (1996), ANDREA BLUM



Locatie:

Campus universiteit Twente

Oprichtgever:

Universiteit Twente

(mmv het Praktijkbureau/

Mondriaantichting)

De Universiteit Twente (TU) heeft een rijke geschiedenis van kunstopdrachten op haar campus, maar het Information Plaza van Andrea Blum (New York VS) gold midden jaren negentig als eerste in het landchap geïntegreerde kunstwerk.

In opdracht van de Adviescommissie Beeldende Kunst ontwikkelde Blum een nieuwe as voor de campus, dat behalve een centrale ontmoetingsplek ook een knooppunt voor fietsers en voetgangers werd. Op twee niveaus kruisen de door Blum ontworpen lichtkranten elkaar. Het landschapsarchitectonische werk bestaat uit een betonnen structuur die op twee niveaus is gebouwd in een (deels) gedempte vijver. Het bovenste deel wordt gevormd door twee terrassen met betonnen banken, een fietspad doorkruist het onderste deel. Gras, keien en water omzomen het geheel. Centraal in het werk bevinden zich de twee lichtkranten, een waarop het wereldnieuws wordt gepresenteerd, een ander met lokaal en universiteitsnieuws. Zij vormen permanente bakens op deze relatief chaotische locatie, waar al-

les voortdurend heen en weer gaat.

Aanvankelijk werd slechts incidenteel gebruik gemaakt van het kunstwerk, dat als lelijk, kil en ouderwets werd gezien. Het 'Information Plaza' is echter door de jaren heen geïntegreerd geraakt in de omgeving, mede door de groei van de natuurlijke elementen. De lichtkranten worden tot op de dag van vandaag bijgehouden door een redactie van studenten informatica en zijn in de directe omgeving goed zichtbaar. De populariteit ervan mag onder andere blijken uit het feit dat het kunstwerk door gebruikers inmiddels is omgedoopt tot "Lichtkrant".

Lia Gieling's keuze voor dit werk is met name ingegeven door de interesse voor een kunstenaar, die doorgaans op het snijvlak van architectuur en vormgeving werkt en die voor dit project ook tekende voor het landschapsontwerp. Ondanks de aanvankelijke weerstand tegen het werk, is de appreciatie sinds de ingebruikname steeds groter geworden. Het is een schoolvoorbeeld van een werk dat in de tijd met het omringende landschap evolueert.

POLDERLAND GARDEN OF LOVE AND FIRE (1998), DANIEL LIBESKIND



Locatie:

Pampushavenweg, ten noordwesten van Almere

Oprichtgever:

Gemeente Almere

De Collectie Almere / Museum

De Paviljoens

Polderland Garden of Love and Fire is niet voor deze locatie ontworpen, maar komt volgens Lia Gieling op deze locatie, in de uitgestrektheid van het omliggende landschap, wel prachtig tot zijn recht. Het gaat zodanig op in de omgeving dat de mathematische structuur alleen vanuit de lucht zichtbaar is.

Het werk bestaat uit drie smalle banen die zich door het land uitstrekken zonder ergens heen te leiden en elkaar op verschillende punten kruisen. Zij wijzen in verschillende windrichtingen en verbinden denkbeeldig drie steden met elkaar: Almere, Berlijn (de woonplaats van Libeskind) en Salamanca, de woonplaats van de Spaanse monnik Juan de la Cruz die het gedicht 'De levende vlam van de Liefde' schreef waarop Libeskind het werk heeft gebaseerd. Het kanalenstelsel wordt doorsneden door een grindpad waarop een labyrintische aluminium constructie is geplaatst, als een eigentijds Stonehenge. Een laatste, vijfde baan is een voetpad dat bezoekers via bruggetjes

over de kanalen leidt.

De weerspiegeling van het licht en poldergroen in de aluminium panelen geeft een bijzondere dimensie aan de locatie, en draagt bij aan een gevoel van contemplatie en rust. Rust is volgens Libeskind noodzakelijk om tot inzicht te komen, daarom geeft hij de leegte in zijn werk alle ruimte, en mogelijk is dat ook de reden dat hem destijds gevraagd is het monument voor Ground Zero in New York te ontwerpen.

Toch kan het werk niet geheel aan de realiteit ontsnappen; het veld met de spiegelende panelen fungeert ook frequent als herenontmoetingsplaats.

Het kunstwerk ligt op een plaats waar de stad Almere ooit volgroeid zou zijn. De stad plooit zich nu echter om het werk heen, een proces zoals dat zich ook aan het voltrekken is bij de Groene Kathedraal van Marinus Boezem, in dezelfde stad. Gebruik en betekenis zullen daardoor mogelijk veranderen.

HET VERDWENEN HUIS TUSSEN HEMEL EN AARDE (VUURWERKMONUMENT, 2005), BALTA (ANNEMARIE DURAND)



Locatie:

Roombeek Park, Enschede

Opdrachtgever:

Gemeente Enschede

Verborgen in het gras ergens in het verminkte deel van Enschede, niet onmiddellijk zichtbaar voor de toevallige voorbijganger, ligt een in steen uitgevoerde tekening van een prototypisch huis, gedeeltelijk bedekt door de funderingsplaten van de oude vuurwerkopslag. De tekening bestaat voor de helft uit stippellijnen: symbool voor dat wat ontbreekt of dat wat nog zal komen. Een stenen pad van de oude bestrating uit de wijk leidt naar een zwarte gedenksteen waarin de namen van de slachtoffers van de vuurwerkramp in Enschede zijn gegraveerd. Aan het eind van winter wordt het monument bedekt met witte krokussen, waardoor haar integriteit en kwetsbaarheid worden versterkt.

Vanaf het moment van onthulling heeft het

vuurwerkmonument van grafisch ontwerper/beeldend kunstenaar Balta een belangrijke plaats verworven in het bewustzijn van de mensen in Enschede. Bezoekers komen er tot het doordringende besef dat ter plaatse een volledige wijk is weggeblazen, hetgeen het tot een beladen, maar uitzonderlijke plek maakt. Het monument wordt intensief bezocht als ruimte om individueel stil te staan bij de rampzalige gebeurtenis, of als ontmoetingsplaats waar in gezamenlijkheid her-dacht kan worden.

Gieling heeft dit werk aangedragen als voorbeeld van een eigentijds monument, dat op even sobere als klare wijze een ontmoetingsplek oplevert voor slachtoffers en nabestaanden.

KIJK-DUIN (nog niet gerealiseerd), FLORIS SCHOONDERBEEK



Locatie:

Scholingsboulevard Enschede

Opdrachtgever:

Gemeente Enschede

Huidige staat:

definitief ontwerpfase;

realisatie 2008-2010

Het werk Kijk-Duin van Floris Schoonderbeek is nog niet gerealiseerd, maar de gemeenteraad van Enschede heeft recentelijk ingestemd met het voorstel om een daktuin op de Scholingsboulevard te creëren. Leerlingen, docenten, schoolmanagers, directieleden, architecten en adviseurs hadden zitting in de uitgebreide kunstadviescommissie. Schoonderbeek heeft, in nauwe samenwerking met architect Harry Abels en landschapsarchitect Niké van Keulen, een lounge-achtige buitenplek ontworpen waar jongeren zich, alleen of met elkaar, even kunnen terugtrekken uit het stressvolle schoolbestaan.

Hoewel de daktuin ogenschijnlijk is opgebouwd uit natuurlijke elementen, wordt het landschap onderbroken door plaatsen waarop met onnatuurlijke (kunststof) middelen een schaalvergroting van het natuurlijke landschap

is toegepast. Het meest opvallend zijn de uitver-grote halmenlandschappen: leerlingen kunnen straks tussen metershoge kunststof halmen liggen, zitten of hangen op het organisch vormgegeven meubilair. Aan een aantal halmen worden 'spiekspiegels' bevestigd, waarmee de jongeren elkaar en hun omgeving kunnen bekijken. Schoonderbeek speelt zo met het proces van kijken en bekeken worden.

Lia Gieling brengt dit ontwerp als een van de geslaagde voorbeelden in, vanwege de gedurfde invalshoek van Schoonderbeek om met schaalvergroting van artificiële (gras)halmen te reageren op de natuurlijke daktuinen van Niké van Keulen. Het is bovendien een heel goed voorbeeld van hoe met doorzettingsvermogen én engelen-geduld de kunstenaar alle betrokken partijen uiteindelijk heel enthousiast heeft weten te krijgen.

TAFEL VOOR HET KRUIHUISJE (2004), ANIEK BOON, FRANCY VAN DEN HEUVEL & HELEEN DIJKMAN



Locatie:

Van Haftenpark Apeldoorn

Opdrachtgever:

Gemeente Apeldoorn

De Apeldoornse Van Haften-kazerne fungeerde vanaf 1913 als opleidingsinstituut voor de Koninklijke Marechaussee en is begin deze eeuw getransformeerd tot modernistische woonwijk, het zogeheten Van Haftenpark. Het Kruithuisje, ooit onderdeel van de kazerne, is in 2005 in zijn geheel verplaatst naar de as van dit park. Het was de verwachting van de gemeente dat het huisje én als monument én als podium voor bijzondere kunst opdrachten een bijdrage zou kunnen leveren aan de nieuwe identiteit van de wijk.

Het eerste project was Tafel, van theatervormgevers Aniek Boon, Francy van den Heuvel en Heleen Dijkman. Zij ontwierpen een tafel die aan de buitenkanten van het huisje werd gemonteerd, waardoor deze de indruk wekte door de muren heen te steken. Binnen kwam die tafel inderdaad terug en was met archaisch ogend servies en bestek gedekt, maar tevens bedolven onder een laag roet. De aan de buitenkant doorstekende tafel was bedoeld als ontmoetingsplek voor de buurtbewoners, de ruimte binnen als herinnering aan

de vervlogen oorlogstijden. Alle bewoners werden bij de opening uitgenodigd voor een maaltijd met erwtensoep, en door de grote opkomst leek de eerste poging tot het creëren van een ontmoetingsplek geslaagd.

De tafel werd echter nauwelijks nog gebruikt na deze drukbezochte openingsdag.

Ook de overige zeven projecten die werden ontwikkeld lieten het kruithuisje als markant keerpunt in de geschiedenis zien: van militaire schildwacht tot vriendelijke ogende woonwijk. Niettemin veroorzaakten ook deze werken dermate negatieve reacties van bewoners, dat besloten is het project (voorlopig) te beëindigen. Desondanks vindt Gieling dit huisje een zeer geslaagd voorbeeld van kunst in het publiek domein; kunstenaars onder de huid van een plek te laten kruipen en daarvandaan wat zinnigs in beelden te laten zeggen. Vermoedelijk bestond er in de nieuwe buurt nog te weinig saamhorigheid om dit project gezamenlijk te dragen.

OMRINGD DOOR GOEDE VOORBEEDEN

colofon

OMRINGD DOOR GOEDE VOORBEEDEN, ATELIER VELDWERK

Eind 2006 vroeg Atelier Veldwerk (Rudy Luijters / Onno Dirker) aan een uitgelezen gezelschap een lijst van vijf 'goede voorbeelden' van kunst in de openbare ruimte op te stellen. Door gedurende vele jaren als adviseur of begeleider van talloze projecten te functioneren, hebben al deze specialisten hun sporen verdiend binnen het publieke domein. Het 'beeld van de openbare ruimte' in Nederland is mede door hen bepaald. De persoonlijke keuzes geven mogelijk inzicht in achtergronden en context van dat beeld.

Het betreft de keuzes van:

- Hans van den Ban, *coördinerend adviseur beeldende kunst Rijksbouwmeester*
- Lia Gieling, *voormalig directeur de Paviljoens Almere, freelance curator / adviseur*
- Tom van Gestel, *artistiek leider / projectcoördinator SKOR*
- Govert Grosfeld, *senior adviseur SKOR*
- Tanja Karreman, *adviseur beeldende kunst Rijksbouwmeester*
- Arno van Rosmalen, *voormalig stadsconservator Rotterdam / directeur Stroom*
- Jan Wijle, *hoofd afdeling kunst in de openbare openbare ruimte / architectuur, Stroom*

Concept en uitvoering:

Atelier Veldwerk

Teksten:

Atelier Veldwerk, Rozanne Kraak

Typografie:

Studio Annelys de Vet (Annelys de Vet, Meike Sloover)

Beeldselectie:

Atelier Veldwerk

Met nadrukkelijke dank ook aan de fotografen:

- Ton Aartsen (Een filmisch gezicht op Ooststellingwerf)
- Henk Geraerds (Tuindorpcollectie)
- Rob Kollaard (Kikkerbelproject)
- Leo van der Kleij (Wasserwaage / Working progress)
- Luuk Kramer (P-reizen SKOR / l'essence de MastenbroekHein van Liempd: P-reizen Stroom)
- Jannes Linders (AAP, Aernout Mik)
- Maarten Olden (SRV-Snoezel)
- Guus Rijven (Wasserwaage)
- Gert Jan van Rooij (Reinier van Arkel-groep)
- Gert Schutte (Polderland Garden of Love and Fire)
- John Stoel (Sanctuarium)

En met dank aan de volgende kunstenaars en instellingen voor het ter beschikking stellen van materiaal:

- Martijn Engelbregt
- Hans van Houweligen
- Moniek Toebosch
- SKOR
- Atelier Rijksbouwmeester
- Stroom